

Тақризи

роҳбари илмӣ ба диссертатсияи Каримова Ҳилола Қодиралиевна дар мавзуи «Тасвири бадеии воқеяти иҷтимоӣ дар насири мустанади Ӯрун Кӯҳзод» барои дарёфти дараҷаи илмии доктори фалсафа (Ph.D) – доктор аз рӯйи ихтисоси 6D020500 – Филология (6D020501 – Адабиёти тоҷик)

Насри мустанад чун як навъи пахншудаи насири бадеӣ дорои хусусиятҳои ба худ хос буда, ҷараёни воқеаҳои иҷтимоиро бо факту далелҳои мӯътамади воқеӣ ба тасвир мегирад ва бо ҳамин ба андеша ва тафаккури ҷамъияти фаъолона таъсир мерасонад. Ин ҳолат бегумон боиси дар осори бадеӣ мавқеъ пайдо кардани оҳангҳои публисистӣ мегардад. Рӯҳи публисистӣ дар осори адибони тоҷик маҳсусан аз оғози садаи XX бар асари пайдоиш ва ривоҷи матбуот пурӯзвват гардид, зоро минбари матбуот барои адибони равшанфир имкониятҳои зиёди даҳолат ба мушкилот ва қазияҳои ҳаёти иҷтимоии ҷомеаро фароҳам овард.

Дар солҳои 60-70 садаи XX ва баъд дар замони бозсозӣ ва Истиқлолияти давлатии Тоҷикистон насири мустанади тоҷик басо густариш пайдо кард ва азбаски аксарияти нависандагони тоҷик дар ин солҳо фаъолияти худро аз рӯзноманигорӣ оғоз намудаанд, дар осори онҳо ҷанбаи иҷтимоӣ ва воқеӣ мавқеи намоён касб намуд. Аз ин ҷиҳат, осори нависанда Ӯрун Кӯҳзод, ки аз ибтидои солҳои 60-уми садаи XX дар нашрияҳо ва идораҳои «Хорпуштак», «Маориф ва маданият», «Энсиклопедияи советии тоҷик», «Садои Шарқ» ва нашриёти «Адиб» кор карда, то имрӯз дар майдони адабиёт устуворона гом мебардорад, ҷолиби диққат аст. Диссертатсияи докторанти (Ph.D) Каримова Ҳилола бо номи «Тасвири бадеии воқеяти иҷтимоӣ дар насири мустанади Ӯрун

Күхзод» оид ба вижагиҳо ва мавқеи иҷтимоии насири мустанади ин нависандада баҳс мекунад.

Диссертатсия аз муқаддима, се боб, хулоса, рӯйхати адабиёт ва ҳар боб аз фаслҳои чудогона иборат аст ва ҳангоми таҳлилу таҳқиқ пайдарпайи мавзӯй ва жанрӣ батамом риоя гардидааст. Дар боби аввал – «Инъикоси воқеяти иҷтимоӣ дар осори бадеӣ» докторант бо истифода аз адабиёти фаровони илмӣ-назариявии муҳаққиқони ватаниву ҳориҷӣ нахуст оид ба насири мустанад ва ҳусусиятҳои бадеиву иҷтимоии он сухан ронда, сипас ба таҳлилу таҳқиқи ҷанбаи публитсистии осори бадеии Ӯрун Күхзод, маҳсусан романи «Ҳайҷо» мепардозад ва таъкид мекунад, ки насири мустанади Ӯ. Күхзод аз лиҳози мавзӯй ва муҳтаво давоми насири иҷтимоии С. Айнӣ, А. Лоҳутӣ, М. Турсунзода, А. Деҳотӣ, А. Шукӯҳӣ, Ф. Муҳаммадиев, Б. Раҳимзода, С. Фани, Ф. Мирзо барин адибони маъруф мебошад ва, дар айни ҳол, аз нигоҳи соҳтор ва услуби баён аз ин наవъи осори адибони номбурда фарқ мекунад. Аз ҷумла, «дар ҳикояҳои психологииву бадеии Ӯ. Күхзод порчаҳои очеркӣ дида мешаванд ва баъзе порчаҳо ҳатто ба мақолаи публитсистӣ наздик шудаанд» (дисс., с. 36).

Аз диссертатсия бармеояд, ки оҳанги иҷтимоӣ дар қиссаҳои «Кини Хумор», «Як рӯзи дароз, рӯзи бисёр дароз» ва романҳои «Ҳам кӯҳи баланд, ҳам шаҳри азим» ва «Ҳайҷо» низ пуркуват аст. Романи «Ҳайҷо», ки ба воқеаҳои оҳири замони ҳукмронии амирони Манғития баҳшида шудааст, дар муқоиса ба осори Аҳмади Доғонӣ ва С. Айнӣ таҳлил мешавад ва таҳлили муқоисавӣ ба диссертант имкон медиҳад, ки рӯҳи публитсистӣ ва воқеъбинонаи асари Ӯ. Күхзодро ҳарчи возеҳтар ошкор созад.

Дар боби 2 – «Вижагиҳои мавзӯй ва жанрии насири мустанади Ӯ. Күхзод» мавзӯй ва муҳтаво, мавқеи муаллиф – ноқил ва ҳусусиятҳои жанрии публитсистикаи бадеии адиб таҳқиқ гардидааст. Муаллиф мақолаҳои

«Садриддин Айнӣ – таҳқиқот не, ташвиқот», «Фарҳанги ватандорӣ», «Дастархони солорон», «Мо ҳама қарздорем», «Баракати кор аз интизом», «Нагуфтан не, гуфтан беҳтар»-ро ба таҳлилу таҳқиқ гирифта, ба натиҷаҳои ҷолиб ноил мешавад: «Зиндагии қаҳрамон, рафтору хулқи онҳо ва муборизаву талоши ҳар як персонаж дар пайроҳаи мушаҳҳас ба адиб имкон медиҳанд, ки ӯ муносибати худро нисбат ба тамоюли фарҳангӣ ва иқтисодиву сиёсӣ ошкор намояд. Аз ҷониби дигар, ҳунармандиву таҷрибаи муаллиф боис аст, ки ӯ дар ҳама ҳолат қаҳрамони худро дар робитаву алоқамандии қавӣ ба равандҳои иҷтимоӣ ба тасвир гирад» (дисс., с. 75).

Чунин масъулияти шаҳрвандӣ ва инсонии адиб дар лавҳаҳо, ёддоштҳо, очеркҳо, фелетон, памфлет ва навиштаҳои эссе монанд низ ба мушоҳида мерасад. Жанрҳои мазкур дар диссертатсия басо муфассал ва мушаҳҳас ва дар муносибат ба осори адибони дигари тоҷик баррасӣ мегарданд. Диссертант зимни таҳлилу таҳқиқи се фасли боби дуввум ба чунин натиҷаи дуруст мерасад, ки Ӯ. Кӯҳзод ҳам муаллиф ва ҳам мунаққид аст ва дар ҳар асари публицистиаш мавқеи иҷтимоии адиб равшан ба назар мерасад. Ҳузури муаллиф дар осори публицистӣ ба он боис мегардад, ки андешаҳо дар қолаби нақл ба тасвир оянд, аз лиҳози воқеият ва мантиқ тақвият ёбанд ва ба замону макони зиндагии муаллиф муносибати ногусастани пайдо намоянд.

Боби З «Таносуби воқеият ва бадеият дар насири мустанади Ӯрун Кӯҳзод» номгузорӣ шудааст ва дар ду фасли он оид ба хусусиятҳои шаклии насири мустанади Ӯ. Кӯҳзод, маҳсусан забон ва услуби нигоши ҷанбаи бадеи осори публицистии мавриди таҳлилу таҳқиқ қарор гирифтааст. Ба андешаи диссертант, насири мустанади ин адиб аз нигоҳи услуби умумӣ ба ин навъ асарҳои дигар адибони тоҷик, ки аз умумияти воқеияти ҳаёт, ҷаҳонфаҳмии ҳалқ ва диди эстетикии эшон ҳосил шудаанд, монанд бошад ҳам, аз нигоҳи услуби

фардӣ куллан фарқ доранд. Ва ин фарқияти услубӣ хосса дар мисоли памфлету фелетонҳои адиб таъкид гардидааст. Аз таҳлилу таҳқиқи муфассали фелетонҳои «Се раҳакӣ аз се ҳизб», «Дех кучову...», «Аҳли рикоб», «Мочарои гов», «Намакчашак» диссертант чунин натиҷа гирифтааст: «Ба сабки фардии нависанда бархӯрди шадиди воқеаҳо ва қувваҳои мутазод, аз мавқеи нишонрасӣ истифода шудани ҷузъиёт, шабеху дигар воситаҳои тасвири ҳаётӣ хос аст. Ба тақозои мавзуъ ва масъалаҳои иҷтимоию сиёсӣ тарзи баёни асарҳои Ӯрун Кӯҳзод бадеии публитсистӣ мебошад» (дисс., с. 126).

Каримова Ҳ. Қ. ба донишмандоне, ки истифодаи санъатҳои бадеиро танҳо ба асарҳои бадеӣ нисбат медиҳанд, баҳс карда, иброз медорад, ки онҳо дар осори публитсистӣ низ ба кор бурда мешаванд ва андешаи худро бо мисолҳои зиёде аз насли мустанади Ӯ. Кӯҳзод тасдиқ мекунад. Ба қавли диссертант, муболиға, тавсиф, ташбех, истиора, киноя барин санъатҳои маънавии бадеӣ ба осори публитсистии адиб ҳусну тозагӣ бахшида, завқи эстетикии хонандаро афзун гардондаанд.

Дар хулоса мазмуну муҳтавои диссертатсия натиҷагириӣ шуда, вижагиҳои бадеӣ ва иҷтимоии насли мустанади адиб ҷамъбаст мешавад. Забони диссертатсия аз нигоҳи илмӣ қобили таваҷҷӯҳ буда, бандубости дурусти бобу фаслҳо ва мунаzzамии андешаронии диссертант равшан ба назар мерасад. Диссертатсия дар маҷлиси муштараки кафедраҳои назария ва адабиёти навини форсии тоҷикии факултети филология ва матбуоти факултети журналистикаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (суратҷаласаи № 13, аз таърихи 28. 06. 2022) муҳокима гардида ва фикру мулоҳизаи устодону мутахassisон ба эътибор гирифта шудааст. Автореферати диссертатсия ба мазмуну муҳтавои кор пурра мувофиқат мекунад.

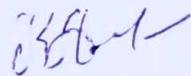
Ба андешаи мо, месазад, ки диссертатсия ба Шурои факултети филологияи ДМТ барои тақриз ва баъди ислоҳи эродҳои муқарризон ба Шурои

диссертационии 6D. КОА-020-и назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон барои ташхис ва ҳимоя пешниҳод шавад.

Роҳбари илмӣ,

доктори илми филология, профессор,
узви вобастаи Академияи миллии илмҳои

Тоҷикистон

Кӯчарзода А.

Суроға:

734025, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
ш. Душанбе, шаҳраки Буни Ҳисорак, 10
тел: 905507980

«Тасдиқ мекунам»

Сардори раёсати кадрҳо ва корҳои

махсуси Донишгоҳи миллии Тоҷикистон

Тавқиев Э. Ш.